Historie a její role v ekonomii

„Události nemají jiný tvar krom toho, který jim dá tvůrce.“
– Antoine de Saint-Exupéry (1994; s. 219)

Joseph Alois Schumpeter (1954; s. 10–11) kdysi poznamenal, že *„nikdo nemůže doufat, že pochopí význam jakýchkoli ekonomických jevů kterékoli doby, včetně té dnešní, nemá-li dostatečný přehled o historických faktech a přiměřené množství historického vhledu nebo toho, co lze nazvat historickou zkušeností.“* Dle Schumpetera je právě historie naprosto zásadní pro pochopení jakýchkoli ekonomických záležitostí, a dokonce tvrdí, že se jedná o jednu z nejvýznamnějších metod ekonomické analýzy.[1] Karl Popper (2008; s. 73) je zase toho názoru, že *„pokroku dosáhneme tehdy a jen tehdy, jsme-li připraveni se poučit ze svých chyb a uvědomit si své omyly namísto toho, abychom na nich dogmaticky trvali.“* Právě historie je podle těchto význačných myslitelů bohatým zdrojem poznání, bez něhož se (nejen) ekonom stěží obejde.

Je však důležité mít na paměti, že každý historik je nutně odkázán na to, diskriminovat mezi fakty. Nikomu, kdo by se pokusil podat výklad určité události, jenž je, jak se zdá, již ukončena, se nepodaří obsáhnout stejný, ba ani podobný stupeň koherence, jaký její podstata a okolnosti jejího vzniku měly. Kdokoli by se *bona fide* vynasnažil sepsat všechna fakta, jež v nějakém ohledu s touto událostí souvisela, aby byl jeho popis co nejúplnější a nejpřesnější, byl by pouze zklamán ze značné oběti v podobě vlastního úsilí, které kvůli tomu přišlo vniveč, když časem seznal, že si taková důsledná reprodukce historické události (ač již teoreticky neuskutečnitelná[2]) žádá její duplikaci, která je zcela nemožná, nemá-li chod dějin být pouhým nikdy nekončícím opakováním téhož. Je proto nade vši pochybnost, že žádný historik nedokáže, ani kdyby o to usiloval sebevíc, patřičně zaznamenat a následně uvést do shodně uspořádané struktury všechna tato fakta. Nezbývá mu tak nic jiného než je třídit a poté některá nemilosrdně vyloučit, a to podle klíče, kterým není nic jiného než jeho vlastní subjektivní kritérium toho, co všechno ještě považuje za relevantní, a co už naopak za redundantní. Je nicméně naprosto zřejmé, že tato skutečnost otvírá historikům prostor pro rozličné interpretace takových událostí.[3] A jak píše Mises (2018; s. 48), *„pouze ti, kdo věří, že fakta píší své vlastní příběhy na čistý list lidské mysli, historiky za tyto odlišné názory obviňují.“*

Každý popis jevu odehrávajícího se v čase minulém je tudíž nutně zjednodušující.[4] Kde je však hranice mezi popisem, který je pouze zjednodušující, a tím, jemuž již přísluší označení „zavádějící“? Veškeré naše nesnáze, bohužel, nikterak neusnadňuje zjištění, že žádná taková jasně vymezená demarkační linie jednoduše neexistuje. Ludwig von Mises (2018; s. 45) trefně píše, že *„historie nemůže být nikdy ničím jiným než distorzí faktů. Nemůže být nikdy opravdu vědecká, tedy neutrální ve vztahu k hodnotám a usilující pouze o odhalení pravdy.“* Historik je proto nucen se co nejobratněji pohybovat na pomyslné vratké lávce nad hlubokou propastí,

---

[1] V protikladu k této tezi stojí následující tvrzení Ludwiga von Misese (2018; s. 59–60): *„Nic takového jako historická metoda ekonomie (...) neexistuje. Existuje ekonomie a ekonomická historie. Ty dvě nesmí být nikdy směšovány.“*

[2] K inherentním limitům jakéhokoli našeho vysvětlení vyplývajícím již se samotného aparátu klasifikace lidské mysli viz Hayek (1952; s. 185, §8.67 *et seq.*)

[3] Viz Mises (2018; s. 38): *„Pravdou je, že zkušenost komplexních jevů – a ve sféře lidského jednání žádná jiná zkušenost není – může být vždy interpretována na základě různých protikladných teorií.“*

[4] Srov. s De Saint-Exupéry (1994; s. 67): *„... řeč, která chce zachytit, zkresluje, a když chce poučit, zjednodušuje, a když chce pochopit, zabíjí (...)“*

kam by byl neúprosně uvržen, kdyby onu tenkou hranici překročil, či dokonce fakta záměrně překrucoval za účelem zastření jeho dogmatických přesvědčení váženým vzezřením vědeckého poznání.

Navzdory výše popsaným úskalím, která se s popisem historických událostí nevyhnutelně pojí, zůstává pravdou, že je stále výrazně snazší líčit děj, jenž byl již ukončen, než ten, který ještě pokračuje. Jak výstižně praví Hayek (1990; s. 19), *„události, které probíhají v přítomnosti, se liší od historie tím, že nevíme, k čemu povedou. Pohledem nazpět můžeme význam minulého dění zhodnotit a vystopovat jeho důsledky. Když však historie kráčí svou cestou, není to pro nás historie. Vede nás do neznáma a sotva kdy zahlédneme, co nás čeká.“* Důsledky zrovna probíhajícího dění jsou pro nás neznámé a jediné, co můžeme učinit, je leda stanovit na základě historické zkušenosti více, či méně přesné predikce toho, co se za splnění jistých předpokladů může stát a pokusit se přiřadit jednotlivým myslitelným scénářům konkrétní pravděpodobnost budoucího výskytu. Jak nás ale upozorňuje Popper (1995; s. 148), *„objektivní pravděpodobnost nám říká jen to, co se obvykle děje, když se onen typ události opakuje mnohokrát – o jednotlivé události neříká objektivní statistická pravděpodobnost nic.“* Pro společenské jevy, které jsou výlučně jevy komplexními,[5] je však příznačné, že se (populárnímu mínění veřejnosti navzdory) nikdy zcela neopakují. Když proto hovoříme o pravděpodobnosti toho, že nastane ta která událost, spíše usuzujeme z našich vlastních pocitů (které opíráme pouze o svoji subjektivní zkušenost), než že bychom kalkulovali přesné hodnoty objektivní pravděpodobnosti,[6] že se tak skutečně stane.

Abychom se z historie vůbec mohli jakkoli poučit, musí být splněna podmínka, že skutečnosti, z nichž vyvozujeme své závěry, jsou pravdivé.[7] Historie sama o sobě není pro ekonomii nijak užitečná, není-li doprovázena správným deduktivním pochopením příslušných jevů.[8]

Použitá literatura

DE SAINT-EXUPÉRY, Antoine. *Citadela*. Přeložila Věra Dvořáková. Praha: Vyšehrad, 1994. ISBN 80-7021-116-4.

HAYEK, Friedrich August von. Teorie složitých jevů. In: JEŽEK, Tomáš. *Zásady liberálního řádu*. Praha: Academia, 2001, s. 90–109. ISBN 80-200-0852-7.

HAYEK, Friedrich August von. Historie a politika. *Laissez-Faire* [online]. Liberální institut, 1999, **1999**(5), 1–3 [cit. 2023-12-01]. Dostupné z: https://libinst.cz/historie-a-politika/

HAYEK, Friedrich August von. *Cesta do otroctví*. 2. vyd., V ČSFR 1. vyd. Přeložil Tomáš JEŽEK. Praha: Academia, 1990. ISBN 80-200-0264-2.

[5] Viz Hayek (2001).
[6] Je ovšem přinejmenším pochybné, zda lze takového slovního spojení v této souvislosti vůbec užít.
[7] Srov. s Hayek (1999).
[8] Srov. s Hazlitt (2008; s. 47): *„... statistika a historie jsou pro ekonomii neužitečné, pokud nejsou doprovázeny základním deduktivním pochopením faktů.“*

HAYEK, Friedrich August von. *The sensory order: an inquiry into the foundations of theoretical psychology*. Chicago: University of Chicago Press, 1952.

HAZLITT, Henry. *Ekonomie v jedné lekci*. Přeložil Radovan KAČÍN a Josef ŠÍMA. Praha: Alfa nakladatelství & Liberální institut, 2008. ISBN 978-80-87197-05-9.

MISES, Ludwig von. *Lidské jednání: pojednání o ekonomii*. Druhé vydání. Přeložil Josef ŠÍMA. Praha: Liberální institut, 2018. ISBN 978-80-86389-61-5.

POPPER, Karl Raimund. *Bída historicismu*. 2., opravené vydání. Přeložila Jana ODEHNALOVÁ. Praha: OIKOYMENH, 2008. ISBN 80-7298-007-6.

POPPER, Karl R. *Věčné hledání: intelektuální autobiografie*. Přeložila Jana ODEHNALOVÁ. Praha: Prostor, 1995. Portréty (Prostor). ISBN 80-85241-92-7.

SCHUMPETER, Joseph Alois. *History of Economic Analysis*. Oxford University Press, 1954.